

בין השמשות

לקיימו מתנו ואין שניהם רוצין בחזרה, וכמו שידוע הוא שלא יחזור סבור הוא שלא יחזור חבירו כמו כן, הילכך ליכא למימר מתוך שהוא רוצה לקנות גמר ומקני.

ובנדרים (כו ע"ב) פסק דאסמכתא קניא אם קנו מיניה ובבית דין חשוב. הילכך^{לג} נהגו לאסוף כל בני העיר כשמשידין אבי הבן ואבי הכלה ביניהם ולא ארסו עדיין ונותנין עירבון זה לזה שאם יחזרו בהן יהו המשכונות למי שאינו חוזר ויפסיד החזור, כדי שיהא הקנין בבית דין חשוב.

ונראה לר' דאם אמר לו מעכשיו קנה. כדאמר^{לד} קני ואי לא קני ואמר לו מעכשיו. והא^{לה} דהמרו דמקניט הילל לר' מאות זוז, והקנו^{לה} זה לזה ואם [לא]^{לה} הקנו ליהדרו בהו. אבל אם^{לט} אסמכתא לא הוי.

פירש הרב ר' יצחק בר' ברוך מפי רבינו יעקב^{לט}.

רכא

במה^מ מדליקין (לד ע"ב). רבה אמר רב יהודה אמר שמואל^א ברוך ותני אי זה הוא בין השמשות משתשקע החמה כל זמן שפני מזרח

מש"כ כאן הוא אחר חזרת רבינו שלהלן בסוף הסימן. דר' נדצ"ל כדאמרין דאמר לו מעכשיו. והוא לשון הגמ' ב"מ סו רע"ב כג' רי"ף ודק"ס. והשאר מיותר. וכ"כ רבינו להלן ס"י תקצג: 'ובמעכשיו כל אסמכתא קניא'. ועי' בתוס' ב"מ סו ע"א ובר"ן נדרים שם שכת' ששיטת רבינו דמהני מעכשיו רק במשכן לו בית וכו' שמסר לו, אבל היכא שלא מסר לו דבר כגון כשידוכין, בעינן קנין בבי"ד חשוב. דה. כל הדיבור לקוח מכ"י. בכ"א משובש: יטול ד' מאות זוז והתנו זה עם זה אם לא יקניטנו יפסיד ד' מאות זוז כנגדו. לו. כנ' יטול ד' וכו'. לו. תוס' שהקנו; הגמ' דהקנו. דה. כצ"ל עפ"י תוס' ב"מ עד ע"א והגמ' פ"י מהל' עדות הג' ה וכו' במרדכי השלם עמ' לח: והגיה בספר הישר... שהקנו זה לזה דאי לא הקנו ליהדרו. ועי"ש ששורות אלו הן מה 'שר'ת בעצמו חזר בו והגיה בספר הישר. שהרי דברים אלו סותרים למש"כ ברישא דטעמא דהמרו משום שזה רוצה לקנות. דה. כנ' הקנו או: אם הקנו. דה. עי' מבוא לסנהדרי גדולה כ"ח עמ' 21. מ. בסימן זה שיטת רבינו המפורסמת בענין בין השמשות. והו"ד בתוס' במכילתין לה ע"א ד"ה תרי ובפסחים צד ע"א ד"ה רבי ובזבחים נו ע"א ד"ה מנין ובמנחות כ ע"ב ד"ה נפסל ובהרבה ראשונים רבו מספור. ומהם שהזכירו בדבריהם את

עד יום פלוני תן לו השטר ויגבה הכל, הגיע זמנו ולא נתן לו זה היא אסמכתא משום דגזים ואמר מילתא יתירא.

כללא^{כז} דמילתא, דגזים הוי אסמכתא^{כז}, ואי נמי לא גזים ולא בידו הוי אסמכתא^{כח}, כגון^{כט} האי דיהיב זוזי לחבריה למיזבן ליה חמרא ופשע ולא זבן ליה דלאו בידו הוא עתה היין שיקנה לו הילכך כיון שאינו יכול לקנות לו עכשיו שאין בידו היין לא הוי קנין.

והא דאמרין (ב"מ מח ע"ב) הנותן עירבון לחבירו ואמר לו אם אני חוזר בי ערבוני מחול לך והלה אומר אם אני חוזר בי אכפול לך ערבונך נתקיימו התנאים, ומוקמינן לה אליבא דר' יוסי דאמר אסמכתא קניא, היינו טעמא לפי ששניהם רוצים בקיום המקח ולא בחזרה, הילכך לא גמרי ומקנו אהדדי, שזה רוצה שתתקיים המקח וזה רוצה שיתקיים המקח, אבל הכא גבי המראה אי אפשר שלא יפסיד אחד מהם ואדעת כן שיפסיד אחד מהם הם באים^ל ואיכא למימר מתוך שהוא רוצה לקנות גמר ומקני^{לא}.

דאי^{לב} לא מקני היאך יקנה. אבל הכא ששניהם רוצין שיתקיים המקח ולדעת כן כדי

כו. עי' לשון תוהרא"ש לנדרים כז ע"ב ותשר' הרא"ש כלל עב רס"י ז. ואפשר שלשונן מכאן. כז. כדאמר' בב"מ קד ע"ב. כה. כדאמר' שם עד רע"א. כט. שם לעיל מינה עג ע"ב. ד. בכ"י: וליקני אידך. וכו' מקומן לפני 'הם באים'. דה. וכ"כ הרמב"ן הנ"ל: ע"א עוד יש לר"ת ז"ל סברא אחרת שכתובה על ספר הישר וכו' וקשיא ליה הא דתניא בב"מ אם אני חוזר וכו' וניחא ליה דהתם שניהם רוצים בקיום המקח וכו'. אבל התוס' ב"מ הנ"ל הקשו מעצמן על יסודו של רבינו מהך דהנותן עירבון ותירוצו של רבינו לא הביאו. וכתב בס' מעיני החכמה לרא"ל צינץ (מהד"ח כ"ב עמ' תמג): וכפי הנראה לא היה דברי ספר הישר נגד עיני רבותינו בעלי התוספות כלל. וצ"ע כי ר"ת חילק בהדיא בין עירבון לקוביא. והוא קרוב למה שכתבתי וכו'. דה. מכאן עד סוף הדיבור ליתא בכ"א. ואמנם הדברים נראין ככפל לשון, אבל אפשר שהם מלשון ספרנו ונשמטו מפני הדומות. דה. הובא בשם רבינו בתוס' נדרים כז ע"ב. וע"ע בר"ן שם בשם רבינו. ובשבה"ל ח"ב [הסגולה עמ' רכה] כתב שכן הנהיג רש"י. והנה בתוס' סנהדרין כד ע"א מבואר דלהך סברא דרבינו שמתוך שזה רוצה לקנות וכו' לא הויא אסמכתא, כשידוכין לא הויא אסמכתא. וא"כ על כרחינו מה שנהגו לאסוף בני העיר אינו משום אסמכתא. ואולי

בין השמשות

השמשות צאת הכוכבים הוא, כדאמרין (לה ע"ב) שנים בין השמשות שלשה לילה. ועוד אמרינן לקמן (שם) דלא אכלי כהנים תרומה עד שישלים בין השמשות דר' יוסי ומשישלים בין השמשות יאכלו הכהנים תרומה, וזמן אכילת כהנים מצאת הכוכבים ואילך^מ. ואם אתה מפרש משתשקע החמה כמו משקיעת החמה, ואם כן הוי בין השמשות חמשת מילין, אם כן קשיא דרבה אדרבה, דרבה אמר לקמן (שם ע"א) דלא הוי בין השמשות אלא תלתא ריבעי מיל. אלא על כרחיך משקיעת החמה יום גמור הוא, ומשום הכי גרסי' ביה משקיעת החמה, משעה שיתחיל ליכנס ברקיע לשקוע, ומשתשקע משמע שנכנס כבר ועדיין לא הגיע לאחורי כיפה מכל וכל^{מח}.

וראיה לדבר נר חנוכה דאמרין (כא ע"ב) מצותה משתשקע החמה עד שתכלה רגל מן השוק ריגלא דתרמודאי, דההוא לילה הוא^{מט}. ואי לא גרסינן הכא כל זמן שפני מורח מאדימין, הוה משמע משתשקע החמה, לילה^נ, דהכי משמע שנרחקה כבר לאחורי כיפה ואינה כנגד החלון שלה. והילכך

מאדימין הכסף התחתון ולא הכסף העליון בין השמשות והכסף העליון והשוה לתחתון לילה. והכי פירושא, אי זהו בין השמשות דמספקא לן אם חציו מן היום או חציו מן הלילה או כולו יום^{מא} כו', משתשקע החמה כל זמן שפני מורח מאדימין. האי פני מורח, מערב הוא שנקרא פני מורח^{מב}. לעת ערב כל זמן שהוא מאדים עד שהשחיר התחתון ולא העליון, בין השמשות. ולא תימא משעה שרוצה החמה ליכנס ברקיע דמיד^{מג} הוא מתחיל ליאדם, אלא משתשקע החמה, שכבר נכנסה ברקיע ועברה בעוביו של רקיע והוא עדיין כנגד החלון. ומשום שעדיין לא עבר את חלונה ולא פסק חלונה ללכת אחרי הכיפה, הוא מטיל זהורין^{מד} ומאדים מושבו^{מה}.

ועל כרחיך אני צריך לפרש משתשקע החמה כמו שפירשתי שכבר נכנסה ברקיע, דאי תימא משעה שמתחיל ליכנס, זה אינו יכול להיות, דהא אמרינן בפרק מי שהיה טמא בפסחים (צד ע"א) דעוביו של רקיע אחד משעה של יום ומשעת שקיעת החמה ועד צאת הכוכבים חמשת מילין ואחר (כך) בין

בכלל. לשון הרמב"ן בתוה"א. מפ. ואי בתחילת שקיעה, עדיין הוא יום גדול והוה שרגא בטיהרא. תוס' מנחות הנ"ל. נ. כלומר, בכל מקום פירוש 'משתשקע' הוא לילה, ר"ל סוף ד' מילין [ולא זמן כניסתה לחלון שהוא ג' רבעי מיל לפני הלילה], ורק בברייתא דידן 'איזהו בין השמשות משתשקע', מפרשין 'משתשקע' רגע כניסתה לחלון משום שנאמר בה ברייתא 'כ"ז שפני מורח מאדימין'. ומינה, שנ"ח שמצותה משתשקע חמה, היינו סוף שקיעה. וכ"כ הטור רס"י תרעב מצותה מסוף שקיעת החמה. ועי' בבאהגר"א שם שכת' שכ"כ גם הרא"ש, אבל ברשב"א ור"ן משמע בהדיא שהוא תחלת השקיעה אלא דמשמע שם בשקיעה שניה. עכ"ד. ולפי הכתוב בספרנו צ"ל דסבירי להו כרבינו דהדלקה בשקיעה שניה אבל לא מודו ליה דהיא בסוף שקיעה. עוד כת' שם בבאהגר"א 'ועיין במדרכי ספ"ב דשבת שכתב דלשון משתשקע מוכח שהוא תחלת השקיעה וכו' וכן עיקר'. והמעין במדרכי [היינו בהגהות מדרכי ספ"ב] יראה שמש"כ דלשון משתשקע משמע תחלת שקיעה, היא שיטת היראים דמייתי התם, והוא ס"ל דמשתשקע היא שקיעה ראשונה והיא קודם השקיעה הנראית לעינינו, והוכיח כן מהלשון משתשקע, אבל רבינו אינו יכול לסבור כן, שהרי לידיה משתשקע היא השקיעה המאוחרת [שכבר נכנסה]. אבל כונת הגר"א כנ' כמש"כ הפר"ח בקונטרס דבי שמשא, דלא נחלקו

ספרנו: רמב"ן בתוה"א ענין אבלות ישנה עמ' רנא; רשב"א ותור"ד על אתר. כל הסימן הועתק בס' תוספות ר"י זקן ותלמידיו עמ' תיא ומשם הגהנו בכמה מקומות. מא. בתוס' ר"י: מן היום. מב. גמ' שם. מג. כ"י ותוס' ר"י. מד. שם: זהורין. מה. ז"ל הרמב"ן שם: וראיתי לרבינו תם ז"ל בספר הישר שלו פירוש נכון בסוגיא הזאת שהיא בפרק במה מדליקין שהוא ז"ל אומר דמשתשקע החמה דאיתמר הכא שהוא בין השמשות היינו מסוף שקיעת החמה כלומר משעה שנשקעה ברקיע והיא עדיין כנגד חלונה ולפי שלא עברה חלונה ועדיין אינה מהלכת אחורי כיפה פני הרקיע מאדימין כנגד מקומה של חמה וזהו כל זמן שפני חמה מאדימין דאיתמר בגמרא אבל תחלת שקיעת החמה שהיא השעה שהתחילה ליכנס ברקיע ונסתלקה זריחתה מן הארץ קודם לזמן הזה הוא. עכ"ל. ולשון 'סוף' דנקט [וכ"ה בתוס' הנ"ל וברשב"א ובר"ן] אינו כלשון סוף שבטושט"ע ס"י תרעב [שנביא להלן בהע'] ששם פירושו סוף שקיעה שניה דהיינו צאה"כ, ואילו כאן כונת הרמב"ן ל'סוף' ביחס לשקיעה ראשונה, אבל עדיין היא תחילת שקיעה שניה. כמבואר להלן ד"ה ואי. מז. כדאמ' ברכות ב ע"א. מז. בתוס' ר"י: והכי גרסינן. מה. ולשון הגמרא מראה פנים לפירושו של רבינו תם ז"ל, כאן אמרו משתשקע החמה ששקעה כבר ושם בפסחים אמרו משקיעת החמה, שקיעה עצמה

שאלמלא שבת אין נביא במנחה ביום טוב. קשיא לר' הא דתנן במגילה בהקורא תניינא (כא ע"א) בשני ובחמישי בשבת מנחה קורין ג' אין פוחתין מהן ואין מוסיפין עליהם ואין מפטירין בנביא. איכא למימר דאין מפטירין אשני וחמישי קאי ולא אמנחה דשבת. ואין זה התירוץ דלאו הכי עמא דבר^י.

נוסח אחר מצינו בכ"י וממנו בד"ר:

איכא למימר אין מפטירין בנביא, בנביאים קאמ', ונביא דרב אחדבווי כתובים, כדאמרין בכל כתבי הקדש (קטו ע"ב) בנהרדעא פסקי סדרא בכתובי במנחתא בשבתא ו'ולא ב"ט, ופסקי היינו מפטירין. ומקומות מקומות יש בכתובים. אבל בנביאים מתקנת חכמים הוא בכל מקום ולא תיקנוהו אלא בשעת בטל מלאכה ובשעת כינופיא בין יוצר למוסף^י.

רכג

מדליקין (כט ע"א). והא דרב לאו בפירוש אתמר אלא מכללא אתמר. אכולהו קאי. ואי קשיא הא אשכחי' בהדיא מילתיה דרב כר' יהודה סבירא ליה בכרכי דזוי ובעז לחלבה ותרנגולת לביצתה רב אסר ושמואל שרי^י. תריץ התם במוקצה הכא בנולד, ויש לומר

אליבא דשיטת ר"ת שמחלק בין תחילת שקיעה לסופה. וצ"ב איך יכלול רבינו לשון דם נפסל בשקיעת החמה דובחים נו ע"א. הא לדידיה 'שקיעת החמה' היינו תחילת שקיעה. ועי' תוס' שם. פא. לכאור' מצינו לשון 'משתשקע' בנוסף על חנוכה וובחים דלעיל, רק במנחות לו ע"ב: ועד מתי מניחין עד שתשקע חמה. [נאכן היינו כלילה כמש"כ תוס' מנחות שם מדקאמר רבה בר רב הונא ספק חשיכה ספק אינה חשיכה לא חולץ ולא מניח]. וא"כ מאי 'כל מקום'. [ואמנם מצינו כמה מקומות שפירושן לילה, כדכתבו תוס' מנחות שם, אבל הן לא בלשון משתשקע בדוקא. עיי' שם]. פב. כג' דק"ס. לפנינו א"ר מתנא. פג. כך הועתק גם בתמ"ד ס' קעג. אבל בס' המנהיג עמ' קסז העתיק רק עד 'אמנחה דשבת' והפקפוק ליתא שם. ועיי' להלן ס' תטז שלא ניחא ליה בתירוץ זה מטעם אחר. פד. ו'לא כיו"ט' ליתא לפנינו. פה. ונמצא כן בשם רבינו בתוס' כאן ד"ה שאלמלא ובתוס' מגילה כא ע"א ד"ה הקורא ובס' המכריע ס' לא ובחי' הרשב"א למגילה שם. והשיג על זה הרשב"א: ואינו מחזור דהיאך קורא אותם נביא ואינן נקראין כן בשום מקום. פו. לעיל יט ע"ב.

(משקיעת) [משתשקע]^י החמה בכל מקום גרסי^י לה לילה, לבר מזה שהוא בין השמשות.

ועוד ראייה גמורה^י ממסכת זבחים. דגרסינן בפרק אי זהו מקומן (נו ע"ב) קדשים הנאכלין ליום אחד ו'נאכלין ומחשבינן בדמיונה' משתשקע החמה, דהיינו חוץ לזמנו דכיון שעבר י"היום יום שחיטתן, אינן ראויין לזריקה דביום צוותו כת^י ונפסל הדם כשבאה הלילה, ובבשרן ואימוריהן משיעלה עמוד השחר, דאינן ראויין שוב להקטרה. קדשים הנאכלים לשני ימים מחשבינן בדמיונה' משתשקע החמה כו'. ועל כרחיך האי משתשקע היינו שכבר שקעה חמה מכל וכל וכבר יצאו כוכבים, דאילו לאו הכי היאך מחשבינן בדם^י אלא הוי חוץ מזמנו, שהרי יום הוא וראוי להקטירו^י. וכן כל מקום שתמצא משתשקע^י, תמצא פירושו מכוון כמו שפירשתי.

פירש ר' יצחק בר' ברוך מפי רבינו יעקב.

רכב

מדליקין (כד ע"א). אמר רב אחדבווי בר^י רב מתנא יום טוב שחל להיות בשבת המפטיר בנביא במנחה אין צריך להזכיר ש' יום טוב

בוה שלשון משתשקע היינו הקדמה והתחלה וכדאמרין בב"מ פח ע"ב משיפקסו מכי אתחילו פיקוסייהו, אלא שליראים הלשון מלמד על שקיעה ראשונה ולרבינו לכהפ"ח על הקדמת ותחילת שקיעה שניה. [ויהיה הפירוש כך: משתשקע, שכבר התחילה ליכנס]. ואם כי לפי המפורש בספרנו, בדעת רבינו א"א לפרש כן, מ"מ בר' הרשב"א והר"ן אפשר לפרש כן. נא. שם. נב. כנ' ט"ס וצ"ל מפרשינן. נג. ש'משתשקע' היינו לילה דהיינו סוף ד' מילין. [הלשון 'ועוד' מעורר חשד שנשמטה ראייה קודם לכן]. נד. צ"ל מחשבינן וכו' נה. בתוס' ר"י לדמים. לפנינו בדמין. וכן כנ' בכי"י. [שם 'בזמן' וכו' נשתבש מן 'בדמין']. נו. שם: ע"ז היום שחיטתן. נז. ויקרא ז' לח. נח. לפנינו בדמין. בכי"י בזמן. וכן נשתבש מן 'בדמין'. נט. צ"ל בדבר שלא הוי חוץ לזמנו. כ"ה בתוס' ר"י. פ. וכ"ה בראבי"ה ס' תתנח דדם נפסל בשקעה' היינו צאה"כ וכן נקט בשאג"א ס' יז. וזה דלא כמש"כ תוס' שם ע"א ד"ה דם ובמנחות כ ע"ב ד"ה נפסל דהכונה לתחילת שקיעה, ואע"ג דהוי יום, להכי אתא קרא דביום צותו, דאע"ג דהוי יום נפסל. [ובאמת לא כתבו כן בשם ר"ת, אלא